

Zpravodajská zpráva

ke Zprávě o životním prostředí České republiky 2024

Úvod:

Navrhovatel: MŽP
Senátu návrh předložen dne: 11. 11. 2025
Číslo tisku v Senátu: **189**
Zpravodaj: Zbyněk Linhart
Garanční: VUZP

I. Obecné informace:

Zpráva o životním prostředí České republiky (dále jen „Zpráva“) je každoročně zpracovávána na základě zákona č. 224/2023, kterým se mění zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů, a usnesení vlády č. 446 ze dne 17. srpna 1994 a usnesení vlády č. 934 ze dne 12. listopadu 2014. Zpráva je předkládána ke schválení vládě ČR a následně k projednání Poslanecké sněmovně a Senátu Parlamentu ČR.

Zpráva je komplexní dokument, který hodnotí stav a vývoj životního prostředí v ČR v kontextu socioekonomických faktorů a vůči plnění cílů stanovených strategickými dokumenty. Využívá oficiální a ověřené datové zdroje a nejnovější datové sady dostupné k termínu přípravy Zprávy. Ve Zprávě za rok 2024 je nově integrována krajská dimenze do celostátního hodnocení, což umožňuje posoudit diverzitu krajů z pohledu hodnocených indikátorů.

Zpráva o životním prostředí České republiky 2024 je zpracována Ministerstvem životního prostředí (dále jen „MŽP“) a navazuje na Zprávy o životním prostředí České republiky a zprávy o životním prostředí v krajích České republiky z předchozích let, které pro MŽP zpracovávala Česká informační agentura životního prostředí (dále jen „CENIA“). Sběr datových sad pro Zprávu 2024 proběhl přes systém Dataport, technické a grafické zpracování dat provedla CENIA. Počínaje Zprávou 2020 došlo ke změně obsahového konceptu a struktury Zprávy, vycházející ze Státní politiky životního prostředí ČR 2030 s výhledem do 2050 (dále jen „SPŽP 2030“), za účelem průběžného hodnocení jejich indikátorů a plnění stanovených cílů a priorit.

Hlavní oblasti vycházejí ze SPŽP 2030 (1. Životní prostředí a zdraví, 2. Klimaticky neutrální a oběhové hospodářství, 3. Příroda a krajina) a jsou zarámovány dalšími tématy, která jsou stěžejní pro stav a vývoj životního prostředí (Projevy změny klimatu na území Česka, Financování ochrany životního prostředí, Názory a postoje české veřejnosti, Planetární meze).

II. Hlavní zjištění Zprávy 2024

Hlavní sdělení zprávy

Česko v posledních letech výrazně snížilo emise skleníkových plynů díky dekarbonizaci ekonomiky, úsporám energie a ústupu fosilních paliv; podle nejnovějších dat jsou emise o 47 %

nižší než v roce 1990 a země směřuje ke splnění cíle EU pro rok 2030. Klíčovou roli hraje proměna energetiky (včetně vysokého podílu jádra a růstu obnovitelných zdrojů) i změny ve vytápění domácností a zvyšování energetické účinnosti budov a průmyslu. Proti tomu stojí doprava, kde spotřeba energie dlouhodobě roste a zůstává převážně závislá na fosilních palivech, takže dekarbonizuje nejpomaleji. V oblasti ovzduší pokračuje pokles emisí a zlepšuje se kvalita vzduchu, ale problémem zůstává zejména benzo[a]pyren z lokálního vytápění a nejistota panuje u plnění závazků pro emise amoniaku ze zemědělství. V lesích se stabilizuje kůrovcová kalamita a probíhá obnova porostů, nicméně zdravotní stav lesů zůstává neuspokojivý a uhlíková bilance se po dočasném zhoršení postupně zlepšuje.

Kvalita povrchových vod se od roku 2000 výrazně zlepšila hlavně díky modernizaci čištění odpadních vod, avšak v posledních letech se trend zastavil a v některých regionech je potřeba další infrastruktura; významné tlaky představuje nedostatečné čištění a difúzní znečištění ze zemědělství, které se promítá i do zasažení podzemních vod. Biodiverzita čelí dlouhodobým problémům: pokračuje pokles ptáčích populací, krajina se mění (úbytek zemědělské půdy, růst zastavěných ploch) a půda je ohrožena degradací; dílčí zlepšení se objevují u některých ohrožených druhů díky péči v chráněných územích a aktivní ochraně. V odpadech převažuje využití (zejména materiálové), ale u komunálních odpadů je stále významné skládkování a cílem je jeho další omezení. Opatření v ochraně životního prostředí a klimatu jsou finančně podporována z národních i evropských zdrojů (včetně Modernizačního fondu po roce 2021) a jako účinné se uvádějí programy typu Nová zelená úsporám, Dešťovka a kotlíkové dotace, které pomáhají s úsporami energie, přechodem na čistší zdroje a lepším hospodařením s vodou.

Jednotlivé oblasti

1) Stav a trendy oblastí ŽP

Ovzduší: pokračuje dlouhodobý trend zlepšování u části znečišťujících látek, avšak přetrvávají lokální zátěže (zejména v dopravně zatížených a průmyslových oblastech) a témata spojená se zdravím obyvatel.

Voda: roste význam adaptačních opatření na sucho a extrémní počasí; důraz je kladen na hospodaření se srážkovou vodou a zadržování vody v krajině i sídlech.

Půda a krajina: pokračuje tlak na půdu (zábor, eroze, fragmentace), současně sílí potřeba opatření pro zvýšení odolnosti krajiny (retenční schopnost, protierozní ochrana).

Příroda a biodiverzita: dlouhodobě přetrvává tlak na biodiverzitu; Zpráva akcentuje význam chráněných území, péče o biotopy a opatření v krajině.

2) Klima a adaptace

Klimatická změna: Zpráva potvrzuje, že dopady změny klimatu se promítají do všech složek ŽP (voda, půda, lesy, zdraví, města).

Adaptace: roste důraz na konkrétní adaptační projekty (zejména voda v krajině a sídlech), včetně vazby na veřejné financování.

3) Energie, emise a doprava

Energetika a emise: Zpráva propojuje environmentální témata s transformací energetiky (úspory energie, modernizace, snižování emisí).

Doprava: zůstává klíčovým zdrojem zátěží ve městech (emise, hluk, fragmentace, tlak na veřejný prostor), proto je sledována i v návaznosti na opatření a podporované projekty.

4) Odpady a oběhové hospodářství

Zpráva reflektuje tlak na naplňování cílů oběhového hospodářství a potřebu posunu v prevenci vzniku odpadů, vyšším využití a recyklaci, a v infrastruktuře nakládání s odpady.

5) Chemické látky, hluk a další zátěže

Přetrvávají témata spojená s chemickými látkami a riziky pro zdraví, hlukem (zejména z dopravy) a dalšími lokálními zátěžemi včetně starých ekologických zátěží.

6) Chráněná území

Zpráva konečně obsahuje samostatnou část k péči o národní parky a základní přehledy (některé tabulkové údaje v oblasti péče a některé další činnosti – informace o NP).

Přesto chybí dříve slíbené ze strany MŽP a požadované informace, jakož i „výsledkový“ rámec: srovnatelná sada ukazatelů (stav předmětů ochrany, trendy, plnění plánů péče, informace o návštěvnosti a další) a jednoznačné vyhodnocení účinnosti opatření alespoň za NP, natož za CHKO. (viz dále níže pod ZZ)

7) Veřejné financování a projekty

Zpráva uvádí přehledy financování a projektů v environmentálních oblastech a představuje hlavní nástroje podpory (zejména programové financování).

- Objem výdajů z centrálních zdrojů (tj. zejména ze státního rozpočtu a státních fondů) v roce 2024 meziročně klesl o 39,2 % na celkových **98,9 mld. Kč** (tj. o 0,89 p.b. na **1,23 % HDP**). Hlavním důvodem výrazných meziročních výkyvů v posledních dvou letech je zvýšená podpora v rámci programů zateplování a úspor energie primárně financovaných z Národního plánu obnovy, případně z Modernizačního fondu.
- Došlo ke snížení objemu ze státního rozpočtu o 53,9 %.
- Územní rozpočty zvýšili financování o 7,4% (nominálně) na **55,8 mld. Kč** (ve vztahu k HDP stagnace)
- Kromě státního rozpočtu se na financování v oblasti ochrany ŽP podílí fondy EU, Program Evropského hospodářského prostoru a Norska, Program Life, Interreg, Program Švýcarsko-české spolupráce.
- Největším fondem je Modernizační fond, kde se do roku 2030 předpokládá 383 mld. Kč v osmi programech (v roce 2024 z vyhlášených výzev 98 255 projektů za 75,7 mld. Kč; proplaceno 116 203 projektů za 31,6 mld. Kč)
- z Fondu privatizace bylo financování 2,6 mld. Kč na staré ekologické zátěže.
- Výdaje na ochranu ŽP jdou i z dalších resortů – MZe, MPO, MMR- IROP.

Ve srovnání s ostatními zeměmi EU27 jsou investice na ochranu životního prostředí v Česku dlouhodobě nadprůměrné (na což odkazuje i mezinárodní srovnání v „evropské“ zprávě o ŽP).

Zpravidla však jde o přehled „kolik a na co“, nikoli o systematické vyhodnocení efektivity a hospodárnosti ve vztahu ke strategickým cílům.

To je důležité ve vztahu důslednému vyhodnocování a nastavování další politiky resortu ŽP a vlády ČR.

III. Poznámky a stanoviska zpravodaje

Zohlednění požadavků Senátu (mj. usnesení č. 412 ze dne 17. 4. 2024)

Senát opakovaně požadoval, aby Ministerstvo životního prostředí:

- a) zahrnuje do Zprávy hodnocení národních parků, resp. velkoplošných chráněných území,
- b) začalo měřit a vyhodnocovat efektivitu a hospodárnost vynaložených prostředků při plnění cílů strategických dokumentů a toto hodnocení zahrnuje od následující Zprávy.

Ad a) Národní parky a velkoplošná chráněná území

Zpráva za rok 2024 obsahuje Senátem dlouhodobě požadovanou samostatnou část věnovanou péči o národní parky a uvádí také přehledy některých vynaložených finančních prostředků – včetně struktury výdajů na aktivní péči (s vazbou na zóny ochrany) a výdajů na činnosti související s naplňováním poslání národních parků (např. návštěvnická infrastruktura, výzkum/monitoring, osvěta).

Toto představuje posun směrem k požadavku Senátu. Odkazují ale na, po mnoha letech dohodnutou základní strukturu a údaje o NP (viz příloha č.1), kterou předložilo a zaslalo MŽP v lednu 2024, kde zajímavý je zejména dodatek MŽP v posledním odstavci o vhodnosti „se zaměřit na sestavení takové sady dat, která bude za jednotlivá ZCHÚ (tj. nikoli pouze za NP) ještě více a lépe vypovídat zejména o dosahování cílů ochrany a stavu předmětů ochrany v jednotlivých kategoriích ZCHÚ“, a „o zpracování dat v rámci Informačního systému ochrany přírody, který spravuje a provozuje AOPK ČR, které umožní jejich zveřejňování ve formátech využívaných například ve Zprávě o životním prostředí.

Tomuto stanovenému cíli se však zpráva svou strukturou ani neblíží, „**hodnocení**“ je pojato převážně obecně a popisně a finančně (ve třech tabulkách); **chybí srovnatelné vyhodnocení výsledků péče a dosažených efektů** (např. pomocí předem stanovených ukazatelů stavu a trendů předmětů ochrany, plnění plánů péče a vyhodnocení dopadů konkrétních opatření).

Zpravodaj současně upozorňuje, že právě v oblasti návštěvnické infrastruktury, která je ve Zprávě uváděna jako součást aktivit a financování v chráněných územích, existují dlouhodobě známé systémové nedostatky. Nejde jen o financování infocenter při jejich výstavbě, tedy investičně (řádově 100 mil. Kč na jedno), ale především o zajištění jejich dlouhodobých nároků na financování provozu z veřejných prostředků.

Na zajištění spolufinancování provozu těchto domů byl vytvořen program „Dům přírody“. Pokud ale není v tomto Programu dostatek či žádné finanční prostředky, a pokud některé správy NP ani doposud dostatečně nefinancují obdobná zařízení, je opět nezodpovědné platit ze státních či dalších fondů další výstavbu dalších obdobných a do budoucna provozně nákladných zařízení, na které už nyní nemá stát dost prostředků.

Jsou také obecně známé výhrady Nejvyššího kontrolního úřadu (NKÚ) k financování infocenter a expozic ve velkoplošných chráněných územích a vytváření dalších nároků na státní rozpočet, v investiční i provozní části!

NKÚ při prověřování podpory projektů návštěvnické infrastruktury související s ochranou přírody za období 2012–2021 (cca 1,3 mld. Kč z OPŽP) konstatoval, že ačkoli návštěvnická střediska plní vzdělávací a osvětovou funkci, jejich přínos k ochraně přírody není prokazatelný, neprokázaly se ani předpokládané pozitivní změny chování návštěvníků a v některých lokalitách dokonce rostl počet

přestupků. NKÚ rovněž poukázal na riziko nadstandardně nákladných a ztrátových projektů závislých na veřejné podpoře.

Zpravodaj proto považuje za nezbytné, aby tato problematika byla ze strany MŽP systematicky a konzistentně řešena. A aby budoucí Zprávy obsahovaly nejen výčet a financování návštěvnických záměrů, ale také vyhodnocení jejich účelnosti a přínosu k ochraně přírody včetně indikátorů.

Ad b) Efektivita a hospodárnost veřejných výdajů

Zpráva obsahuje údaje o alokacích, počtech projektů a čerpání u vybraných programů a opatření, tj. popisuje finanční vstupy a aktivity. V textu jsou místy uvedeny i fyzické výstupy.

Zpráva však **neobsahuje systematickou metodiku ani pravidelné vyhodnocování efektivity a hospodárnosti vynaložených prostředků ve vztahu k cílům strategických dokumentů**; jde spíše o přehled financování, než o podklad pro hodnocení účinnosti a nákladové efektivity, důležitých pro následné rozhodování MŽP a vlády.

Zpravodaj upozorňuje, že právě absenci vhodných indikátorů a hodnotících kritérií pro posouzení přínosů (zejména u návštěvnické infrastruktury) NKÚ opakovaně vytýkal. Podle NKÚ MŽP v obou programových obdobích OPŽP nenastavilo jednoznačná hodnotící kritéria zajišťující účelné vynaložení prostředků ani indikátory pro sledování a vyhodnocování přínosů návštěvnických středisek a nadhodnotilo finanční limity používané pro hodnocení hospodárnosti projektů.

Tato zjištění NKÚ jsou přitom přímo relevantní pro senátní požadavek na měření efektivity a hospodárnosti veřejných výdajů. Bez zavedení jednotných indikátorů a zveřejňovaného vyhodnocování nelze doložit, zda jsou veřejné prostředky vynakládány účelně a s měřitelným přínosem.

Závěr zpravodaje

Zpravodaj konstatuje, že Zpráva za rok 2024 jen částečně reaguje na požadavek Senátu týkající se národních parků a CHKO (zahrnutí samostatné části a přehledů financí). Požadavek na měření a vyhodnocování efektivity a hospodárnosti vynaložených prostředků v oblasti ochrany ŽP nebyl v potřebném rozsahu naplněn. Zpravodaj dále konstatuje, že nedostatečné nastavení indikátorů a hodnotících kritérií pro posuzování přínosů je dlouhodobě kritizováno NKÚ, zejména u projektů návštěvnické infrastruktury v chráněných územích, kde byly identifikovány významné rizikové faktory (neprokazatelný přínos k ochraně přírody, rizika udržitelnosti, vysoké investiční náklady a závislost na veřejné podpoře).

Zpravodaj proto navrhuje, aby Senát přijal usnesení, kterým bere Zprávu na vědomí, znovu požádá MŽP o výše zmiňované, mj. doplnění skutečně hodnotící části k velkoplošně chráněným územím a zároveň uloží MŽP od příští Zprávy předkládat standardizované hodnocení efektivity/hospodárnosti vybraných veřejných výdajů včetně metodiky, sady ukazatelů a vyhodnocení přínosů u typově rizikových dotačních titulů.

IV. Návrh usnesení VUZP a návrh pro Senátu Parlamentu ČR ke Zprávě o ŽP za rok 2024

VUZP Senátu Parlamentu České republiky

- I. bere na vědomí Zprávu o životním prostředí České republiky za rok 2024;
- II. konstatuje, že:

1. předcházející opakované požadavky Senátu obsažené mj. v usnesení č. 412 ze dne 17. dubna 2024 byly ve Zprávě za rok 2024 zohledněny pouze částečně, neboť „hodnocení“ národních parků a velkoplošných chráněných území je převážně obecně popisné a částečně finanční a postrádá další data a srovnatelné vyhodnocení výsledků a efektů péče na základě jednotných ukazatelů;
2. Zpráva za rok 2024 neobsahuje systematickou metodiku ani pravidelné vyhodnocování efektivity a hospodárnosti vynaložených finančních prostředků ve vazbě na cíle strategických dokumentů v oblasti státní politiky ŽP, a to v rozsahu požadovaném Senátem;
3. NKÚ ve své kontrolní činnosti opakovaně poukázal na nedostatky v nastavení indikátorů a hodnotících kritérií u projektů financovaných z OPŽP v oblasti návštěvnické infrastruktury související s ochranou přírody (2012–2021, cca 1,3 mld. Kč), přičemž konstatoval zejména neprokazatelný přínos těchto projektů k ochraně přírody, rizika nadstandardní nákladnosti a ztrátovosti a nedostatečné vyhodnocování očekávaných přínosů.

III. žádá Ministerstvo životního prostředí, aby:

1. od příští Zprávy o životním prostředí (za rok 2025) rozšířilo zprávu o další informace a zahrnulo **standardizované výsledkové hodnocení národních parků a velkoplošných zvláště chráněných území**, a to minimálně ve struktuře osnovy k požadavku na zpracování informací o národních parcích (příp. dalších chráněných území), předloženém ze strany MŽP v lednu 2024, které tvoří Přílohu č. 1 tohoto usnesení.
2. od příští Zprávy o životním prostředí (za rok 2025) zavedlo a zveřejnilo **metodiku měření a vyhodnocování efektivity a hospodárnosti** vybraných veřejných výdajů v ochraně životního prostředí a ochrany přírody, včetně vazby na cíle strategických dokumentů a povinného vyhodnocení typu „vstupy → výstupy → výsledky/dopady“;
3. mj. v návaznosti na zjištění NKÚ nastavilo u projektů návštěvnické infrastruktury **jednoznačná hodnotící kritéria a indikátory přínosů k ochraně přírody**, včetně posuzování rizik duplicit (umístění a dostupnost obdobných zařízení), udržitelnosti provozu a hospodárnosti investičních nákladů, a přehodnotilo další připravované nové výstavby „návštěvnických domů“ (Domů v přírodě, resp. návštěvnických středisek NP atp.) a zajistilo dostatečnou každoroční alokaci finančních prostředků pro provoz alespoň stávajících zařízení;
4. předložilo Senátu do 30. srpna 2026 písemnou informaci o tom, jak byly požadavky tohoto usnesení zohledněny, včetně konkrétních příkladů aplikace metodiky a výsledků vyhodnocení;

IV. Doporučuje Senátu usnesení obsažené v příloze;

pověřuje předsedu výboru Zbyňka Linhart, aby toto usnesení předložil předsedovi Senátu a ministru životního prostředí.

Zbyněk Linhart
Dne 31. 1.2025

Návrh osnovy k požadavku na zpracování informací o národních parcích (příp. dalších chráněných území) předložený ze strany MŽP v lednu 2024

Dostupné údaje za národní parky

Přehled údajů/indikátorů, které je v současné době možné poskytnout ze strany jednotlivých správ NP a které by mohly být případně využity pro doplnění/úpravu informací o NP v rámci Zprávy o ŽP, případně jiných obdobných materiálů:

- rozloha spravovaného území (NP, OP NP, CHKO), rozlohy kultur v NP (%), rozlohy a podíly zonace NP, klidového území NP
- rozloha území NP s dosaženým dlouhodobým cílem ochrany "přírodní procesy"
- údaje o personálním obsazení organizace, celkové mzdy
- základní struktura rozpočtu organizace (příspěvek od zřizovatele, vlastní zdroje, dotace)
- celkový počet návštěvníků NP, počty návštěvníků v IS a NC a na veřejných akcích, případně podrobnější údaje o návštěvnosti NP
- návštěvnost portálů a sociálních sítí organizace
- počet a výčet odevzdaných výzkumných práv a počet probíhajících projektů (výzkum, monitoring)
- počet záznamů dodaných do NDOP, popř. údaje o vybraných populacích
- informace o průběhu aktuálně běžících projektů (včetně mezinárodních)
- množství odchovaných a vysazených ryb na vodách v péči organizace
- počty vydaných rozhodnutí a stanovisek (NP, OP NP, CHKO)
- prostředky vynaložené na péči o krajinu a biodiverzitu (NP, OP NP, CHKO)
- počet přestupků a pokut
- údaje s vazbou na péči o lesní ekosystémy (zejména údaje z LHE, PIL apod.):
 - objem těžby úmyslné a nahodilé (včetně podrobnějšího členění)
 - plocha prořezávek a výchovných zásahů
 - obnova lesa umělá x přirozená (včetně podrobnějšího členění)
 - údaje k ochraně lesa (např. oplocenky, ožínání, péče o kultury apod.)
 - průměrné zpeněžení dříví
 - průměrné množství ponechané dřevní hmoty v porostech
- regulace spárkaté zvěře (včetně podrobnějšího členění)

Do budoucna by bylo vhodné se zaměřit na sestavení takové sady dat, která bude za jednotlivá ZCHÚ (tj. nikoli pouze za NP) ještě více a lépe vypovídat zejména o dosahování cílů ochrany a stavu předmětů ochrany v jednotlivých kategoriích ZCHÚ. Pro tento krok je ovšem nezbytné provést změny ve sběru a zpracování dat v rámci Informačního systému ochrany přírody, který spravuje a provozuje AOPK ČR, které umožní jejich zveřejňování ve formátech využívaných například ve Zprávě o životním prostředí.